

HALİKARNAS BALIKÇISI

**Aganta Burina
Burinata**

roman

BİLGİ YAYINEVİ

HALİKARNAS BALIKÇISI (1890-1973)

“Tarih sahibi” Sadrazam **Cevat Paşa**’nın kardeşi, tarihçi-yazar-vezir **Mehmet Şakir Paşa** Girit’te sefirken,* eşi **İsmet Hanım**, 16/17 Nisan 1890 gecesi bir oğlan doğurdu. Çocuğa, anasının o gece düşünde **Musa Peygamber**’i görmesi dolayısıyla “Musa”, amcasının ve babasının adlarından ötürü “Cevat Şakir” adları verildi.

Musa Cevat Şakir’in çocukluğu, babasının atandığı Atina/Faleron’da, beş yaşından sonra İstanbul/Büyükkada’da geçti. Bu yıllarda resim yeteneğiyle dikkati çeken **M.C. Şakir**, bir yandan özel dersler alırken, bir yandan Büyükkada Mahalle Mektebi’nde okudu. İngilizceyi hayli iyi kavradığı için, hazırlık okumadan Robert Kolej birinci sınıfına alındı. Bu okulu, ilk mezunlarından biri olarak pekiyi dereceyle bitirdi.

Kendisi, kendini bildi bileli denizci olmak istiyordu. Ama ailesinin ısrarı üzerine İngiltere’nin Oxford Üniversitesi’ne gönderildi. Orada “Yakın Çağlar Tarihi” bölümünde öğrenim gördü. Bu arada, Oxford’un ünlü kitaplığından yararlandı.

Yurda dönünce İstanbul’da, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazdı, karikatür ve kapak resimleri çizdi (1910-1925).

Resimli Hafta dergisinin 13 Nisan 1925 günlü sayısında, “Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Na-

*) *Meydan Larousse* (XI/710-a) “Resmo kumandanı”; *Osmanlı Tarihi* (Enver Ziya Karal, VIII/143) “komiser” diyor.

sıl Giderler?” başlığı ve **Hüseyin Kenan** imzasıyla yayımlanan yazısı yüzünden üç yıl kalebentlikle Bodrum’a sürüldü. Cezasının son yarısını İstanbul’da geçirdikten sonra yeniden döndüğü Bodrum’da yaklaşık çeyrek yüzyıl kaldı. Bodrum’un Karia çağındaki adından esinlenerek **Halikarnas Balıkçısı** takma adını kullanır oldu. Bodrum’un gelişmesine ve Anadolu uygarlığının tanınıp tanıtılmasına olağanüstü katkılarda bulundu.

Servet-i Fünun, *Cumhuriyet* ve daha sonra *Demokrat İzmir* gibi dergi ve gazetelerde **Halikarnas Balıkçısı** takma adıyla yazdığı yazı, hikâye ve romanlarla uluslararası üne kavuştu.

Çocuklarının ortaöğrenimleri için 1947’de yerleştiği İzmir’de gazetecilik, yazarlık ve turist rehberliği yaptı. 13 Ekim 1973 Cumartesi günü saat 15.10’da İzmir’de öldü ve Bodrum’da gömüldü.

AGANTA BURİNA BURİNATA!

Rahmetli babamı andıkları vakit, “Nur içinde yatsın” ve yahut “Toprağı bol olsun” demezlerdi. Çünkü, babam denizde boğulmuştu. Zaten boğulan yalnız o muydu? Soy sopumuzun erkeklerinin çoğu, denizde kalmıştı. Annem, kaptan kızıydı. Babama varınca kaptan karısı oldu. “Babamı doyasıya görmedim. Evlendim, kocamla sürekli olarak iki aycağız yaşamadım” der; beni gösterir, “Buncağız da denizci olursa halim ne olur? Kaptan kızı, kaptan karısı oldum, bunlar yetmiyormuş gibi bir de kaptan anası olmasam bari” diye ilave ederdi. Mezarlık selvilerinin altlarında ninelerim, teyzelerim yatarlardı. Fakat orada erkek hısım akrabamın mezar taşlarına rastlanılmazdı. Neredeydiler? İnsan her yerde ölür –ne bileyim, dağda, taşta, harp meydanında– ne var ki denizden başka her yerde bir izi, bir kemiği, dikili bir mezar taşı kalır. Denizde boğulan denizcinin ise, tıpkı bir hulya, bir rüya gibi tam bir kayboluşu, bir silinişi vardır. Annem, “Ne olacak, toprak insanı topraktan, deniz insanı da sudan yaratılır. Topraktan olanlar toprağa dönerler, sudan olanlar akıp denize karışır” derdi.

Annem böyle söylerken, babam da yanık sesiyle, “Sakin ha, denizci olayım deme!” derdi. Ne var ki kasabanın bütün sokakları, her ne kadar sağa sola sapsalar da eninde sonunda denize çıkıyorlardı. Öteki çocuklar, mahalle aralarında topaca kamçı salları, çatal dala lastik bağlar, dut ağacından dut toplarken ben deniz kıyısına kaçardım. İşte bundan dolayı, sokağımızın biraz ötesindeki çıkmaz sokaktan başka her yeri bana yasak etmişlerdi.

Çıkmaz sokağın ağzında bir çeşme, bir de hayvanları sulamak için yalak vardı. Elime geçen çerle çöple özene özene bir oyuncak kayık yaptım. Kayığım yalaktaki suyun üzerinde yüzünce dünyalar benim oldu. Onu elimle dürttüm, olmadı. Yanağımı suya değdirerek başımı kayık seviyesine eğdim; tatlı sert tütün paketinin kâğıdından yapılma yelkene üfledim. Gemim suların üzerinde kaydı. Hemen yalağın öte tarafına koştum. Kayık bana doğru geliyor, yani ilerliyordu. Siftah olarak ileriye gitmek ve gerilerden ayrılmak sevincini tadıyordum. Kayığı seyre öyle dalmışım ki kayık gelip burnumun üstünde baştan kara etti. Onu hemen döndürdüm. Durmamacasına üfledim. Başım fırıl fırıl dönüyor, kulaklarım yüzlerce zille çınliyordu. Gemim bütün yelkenlerini doldurmuş açık denizlerde koskocaman bir kelebek gibi kayıyordu. O sırada güneş battı. Ortalık karardı. Sokaklardan el ayak çekildi. Farkında olan kim? Kendimi lodos rüzgârının ta kendisi sanıyordum. Yanaklarımı körpe ciğerlerimin bütün gücüyle şişirip sağnak sağnak esiyordum. Yıldızlar çıktı. Pruva direği, söz söylemeye tenezzül etmeyerek dalgın bir edayla işaret eden bir el gibi sağa sola eğiliyordu. Direk ucu yıldızdan yıldıza gidip geldikçe içimde yeni yeni uyanan bir musikiye tempo tutuyordu. Koca gemim, sendeleyen yıldızlar arasında kapkara bir uçurum kadar mağrur ilerliyordu. Ne var ki artık soluğum tükeniyordu. İşte bunun için, “Rüzgâr kesiliyor! Camadanları artık çözü-nüz!” diye ciyak ciyak bağırdım.

Birdenbire, derin bir mağaranın bağırından çıkıvermiş gibi kalın bir ses, “Hangi rüzgâr kesiliyor?” diye sordu. Amcamın sesini tanıdım. Donakaldım. Başım, göğsüm sırsıklamdı. Amcam yanaştı, “Mahmut sen misin?” dedi. Durgun sesinde dayak tehdidi yoktu. Beni kucağına kaldırdı. Soluğu evdeki ispirto kaminetosu gibi sert sert içki kokuyordu. “Burada bu saatte ne yapıyorsun?” dedi. Ona elimdeki kayığı verdim. Görmek için

batı göğünün alacakaranlığına karşı tuttu, “Bu gemi değil, salapura!” demesiyle beraber bizim kalyonu yere çarpıp ayağının altında çatır çutur ezmesi bir oldu. Kemiklerim kırıldı sandım. Fakat amcam, “Yarın sana bir kayık yapayım da gör” deyince dünyalar benim oldu. Şaka değil, amcam serdümen Davut, bana bir gemi yapacaktı.

Ben uyurken amcam kalkıp gitmesin diye uyumamaya çalıştım. Uykumu dağıtmak için gözlerimin içine parmağımın tükürük koydum. Gözlerim yanıyordu. Gözlerime uyku girmiyordu. Fakat bir aralık dalmışım. Gözlerimi açınca şafağın sökmekte olduğunu gördüm. Aşağıya koşup, amcamın yere serili döşeğinin başına çömeldim. Uyanınca, “Sen misin?” dedi. Kayığı unutmuştu. Hatırlattım. Giyinmeye başladı. Ben çabuk olmasını istiyordum. Amcamın beline sardığı denizci kuşağı bana sonsuzluk kadar uzun geldi. Annemden iplik iğne, babamın eski donundan da bir parça bez aldı. Onları, tabakası, çam çubuğu ve denizci bıçağını –bıçağını demircide dövdürdükten sonra çeliğin suyunu, suyla değil, damarını açıp kendi kanıyla vermişti–kuşağının önüne sıkıştırdı. Kahveye doğru yol aldık. Ben onu kaçırmamak için, yanına sanki midye imişim gibi yapışmıştım. Adeta bir saadet buğusu içinde yürüyordum. Kahvede birkaç gemici yelkenlerini dizlerinin üzerine almış yamıyorlar, iki-üç balıkçı da ağlarının gözlerine çıplak ayaklarının başparmaklarını sokarak onları geriyor ve mekikle deliklerini örüyorlardı. Amcam alçak bir iskemleye oturdu. Önüne bir dama masası alarak, üzerine kayığın yapılmasında kullanılacak öteberiyi dizdi. Gel keyfim gel... Kayığa başlayacağına, “Aklım başıma gelsin” diye bir kahve ısmarladı. Yavaş yavaş bir sigara tellendirdi.

Kahvedeki gemici ve balıkçılar denizin salamurasında adamakıllı pışmış, kaskatı denizcilerdi. Onlara hep hayran hayran bakardım. Fakat o gün onlara fena halde kızdım. Amcamı hep lafa tutuyorlardı.

Lostromo kırkık Kara Hüseyin tasalı gibi görünüyordu.
Demir Ağa, yanı başında gemici Karamanoğlu'na;

“Nesi var?” diye sordu. Karamanoğlu da;

“Yüreği o kadar ağır ki, kayığına safra almayacak. Yüreğinin ağırlığı yetiyecek” diye cevap verdi. Öteki;

“Neden?” dedi. Karaman da;

“Hani o iş yok mu? İşte ondan!” dedi. Demir Ağa;

“Ha!” diyerek Kara Hüseyin'e döndü: “İnsan kadın kısmı için dertlenir mi? Boş ver gitsin. Tam otuz sene oluyor, ‘Tohu- ma kaçırıyorsun artık, evlen’ dediler, ben de ‘Hay hay’ dedim. Martı adlı büyük bir golet vardı ya, onunla sefere çıkacaktım. Parayı avcuma, tiring tiring peşin saydılar. Ben de kadiya turfanda hıyar yetiştiriyormuşum gibi, paraların topunu kaldırıp bizim gelin hanıma toka ettim. Vallahi evin iki odasını, daha yeni döşetmişim. Kırmızı kaplı iki sandalye, bir koltuk ve bir de minder vardı. Onlara avuç avuç para dökmüştüm. Karada giydiğim yeni elbisemi, bir gömlek, bir de kırmızı kuşağı evde bıraktım. Ha! Durun! Bir çift de kundura vardı. Denize açılırken kayıktan battaniyemi salladım, pencereden bakan kaltağı selamlıyordum. Biz ilk burnu kavanço edip gözden kaybolunca, o da pılı pırtıyı topladı mıydı, evden hemen dümen kırmış. Bizim ustabaşı da beraber. Kırmızı kaplı sandalyelere hâlâ yarıyorum. Yaylıydılar da. Yumuşaklıklarını ardımda duyunca, üstlerinde sanki zengin imişim gibi kurulurdum. Canım yandı.”

Molla Efendi;

“Vicdan azabı çekiyorsun” dedi. Karamanoğlu;

“O da neymiş ki?” diye sordu. Öteki;

“İnsanların içinde vicdan denilen bir şey varmış, arada bir sancırmış. Diş, dalak ağrısından betermiş. Koltukları kaybedince işte o acımaya başlamıştı” dedikten sonra lostromo Kara Hüseyin'e döndü:

“Sen kaç sandalye, koltuk kaybettin ki vicdanın azap duyuyor?” diye sordu. Kara Hüseyin dik dik;

“Ben koltuk moltuk kaybetmedim. Hem kes artık lafı” dedi. Öteki;

“Öyleyse yüzün niye yeli kesilmiş yelken gibi sarkıp duruyor” diye sordu. Kara Hüseyin cevap vermedi. Demir Ağa;

“Bana ‘Çivi çiviye söker, yine evlen’ dediler. Yağma mı var? Artık maymunun gözü açılmıştı. İnsan bir kere şapa oturur. Vicdan sızısının da ilacını buldum. Anam babam! Rakıyı verip veriştirdim, kara dünya günlük güneşlik oldu. Cebimde bir yarım okkalık var. Bir-iki tane parlatıverelim. Sözlerime aldırma, kafam dumanlı” dedi. Şişeyi Kara Hüseyin’e uzattı. Hüseyin gülümseyerek şişeyi dudağına götürdü.

Öte taraftan yelken yamamakta olan Zımba Yusuf yaka silkerek, Hüseyin’e;

“Karı mı? En iyisinin Allah belasını versin. İnsanın başına her gün bir iş çıkarırlar. Bugün kapının menteşesi sökülür, hayde koş marangoza. Ertesi gün poyraz eser, ocak buram buram tüter; onu düzeltelim derken karşıma dikilir, sanki bir müjde veriyormuş gibi, ‘Kazan delindi’ der. Geçen gün kahveden dönünce, ‘Yağ bitti, salataya yağ yok’ dedi. ‘Önceden söyleseydin’ dedim. ‘Yağ bitmediydi ki söyleyeyim’ dedi. Benden hınç mı alıyor ne? Seferden gelince, kafamı şöyle bir dinlendireyim, evin barkın tadına vararak bir keyif çatayım derim. Ne mümkün! Üç-dört güne varmaz, ah yine sefere gitsem de kurtulsam diye denize can atarım” dedi. Sonra amcamı göstererek, “Bak Davut hiç evleniyor mu? Kurnazdır o” dedi. Amcam;

“Ne olacak? Uzak sefer denizcisiyiz. Çoluk çocuğu kırk yılda bir görecek, belki de hiç görmeyecek olduktan sonra, onlara da kendime de ecel terleri döktürmenin manası yok” dedi.

Fakat bunu söylerken sesi âdeta kırıldı. Demir Ağa sözü değiştirerek, “Bu evlat, bizim Süleyman’ın sıpası mı?” diye

sordu. Amcam, “Evet” dedi. İşini bitiren gemici ve balıkçılar masamıza gelmişlerdi. Amcamla öteki denizciler böyle mi konuşmuş olduklarını tasavvur ediyorum; aradan uzun yıllar geçtiği için pek bilmiyorum. Fakat aklımı yoklayınca bu sözler hatırıma geliyor. Her neyse, ben dokuz doğuruyorum ve amcamın gözlerinin içine bakıyordum.

Gerçekten bu denizcilerin on parmağında on çeşit marifet oluyor. Bana bir oyuncak yapılacağını öğrenince birisi yelkeni kesti, öteki direkleri yonttu, amcam güzel bir tirandil teknesi oydu; bizim koca kayık gözle kaş arasında yapılıp çatıldı. Bu, yalakta yüzecek tekne değildi, büyük denizlerde sefer edecekti. O kayıkla birkaç ay oynadım. Gece yatakta, onu yastığının üstüne kordum. Bir sabah uyanınca kayığın sır olduğunu gördüm. Yavrusunu kaybetmiş ana kedi gibi, onu ağlaya ağlaya aradım. İkinci bir kayık yaptırmak umuduyla babama anneme, amcamı sordum. Fakat amcamı kime sordumsa, yüzü durgunlaşıyor, onun uzun, pek uzun bir sefere çıktığını ve inşallah dönünce bana daha güzel bir kayık yapacağını söylüyor, beni okşuyordu.

Babam, kaybolan oyuncak kayığının yerine bana bir kuzu aldı. Fakat ne edeyimdi ben onu? Budala, denizden hiç hoşlanmıyor, boyuna ot yiyordu. Ben kuzuyla hiç oynamıyordum. Balıkçı Ateşoğlu'nun evinin biraz ötesinde bir ev yıkıntısı keşfettim. Ayakta kalmış dört duvarının arası, mavi ve serin gölgeyle dolu, gizli bir yerdi. Orasını tersane edindim. Balıkçı Ateşoğlu'nun kızı Fatma, annesi bir sene önce öldüğü için babası balığa gittiği zaman evde bir başına oturmaktan sıkılır, babasının ağ ipliklerinden ve kayığının boya artıklarından alıp bana getirir, kayık yapmakta bana yardım ederdi. Onun yeşil değilse mavi, mavi değilse yeşil gözleri, derin deniz akıntıları gibi şimdi koyulaşır, şimdi açılırdı. Büyüyünce farkına vardım. Babası gö-

zünü budaktan sakınmaz bir adamdı. Eski püskü ve her tarafı lumbarlarla yamalı bir kayığı vardı. Bir avuç balık tutmak için, fırtınanın kara bulut zemininin üzerinde bir beyaz mendil gibi sallanan yelkenini görenler, “Ateşoğlu yine başının belasını arıyor” derlerdi. Oysa başının belasını değil, çocuğunun nafakasını arıyordu. Fatma ile yaptığımız kayıklar, amcamın yapmış olduğunun yanında hiçbir şeye benzemiyordu.

Babam bir iş peşinde Milas’a gidecekti. Deniz seferi değil, kara yolculuğu idi ya, beni de aldı. Bodrum’dan siftah çıkıyordum. Çocukluğumu hatırladıkça bu seyahat mutlaka gözümün önüne gelir. Babam ata eşeğe binmezdi. Çünkü ayağına hiç üşenmezdi. Ben de ona çekmişim. Bacaksızın biri olduğum halde çok yörüktüm. Yola düzöldük. Bodrum’dan yokuş yukarı tırmandık. Yokuşbaşı denilen tepeyi aşınca, denizi arkamızda bıraktık. Fakat biraz sonra deniz yine önümüze çıktı. Çünkü yarımadanın öteki yüzüne varmıştık. Sali Adaları mavi bir buğu gibi denize uzanıyorlardı. Adaların genç ve masum bir halleri vardı.

Denizde birkaç beyaz yelkenli rüzgârsızlıktan duraklamış, sanki tatlı bir şekerleme kestiriyorlardı. Akdeniz’in güzel bir gününün gülümseyen büyüyle büyülenip kalakalmışlar mıydı ne! Burasının da harpli, hastaneli, hapishaneli, zulüm ve işkenceli, yalanlı dolanlı dünyanın bir parçası olduğuna inanılmazdı; ta o kadar uzak bir masumiyeti vardı. Babamsa denizi görür görmez, ona karşı zehir zakkum tükürmeye koyuldu. Yürüdüğümüz kuru derenin iki yanındaki incirliklerde al şalvarlı köylü kızları gülüşe çığırışa kuru incir devşiriyorlardı.

Babam bana denizi göstererek;

“Oğlum, sakın bunun bu haline aldanma. Kimbilir kaç gemiciyi boğmayı tasarlıyor. Seni de boğuncaya kadar aç, çıplak ve yoksul bırakır. Sen toprağa bak” dedi ve iki yanımızdaki incir harımlarını göstererek;